
МАНЕЦЬ Н.В.

аспірантка,

Університет менеджменту освіти

НАПН України, м. Київ

ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З ОНКОЛОГІЧНИМИ ХВОРИМИ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ XXI СТОЛІТТЯ

В статті проводиться теоретичний аналіз феномену психологічної готовності в контексті психологічної підготовки майбутніх психологів до роботи з онкологічними хворими у системі вищої освіти XXI століття.

Ключові слова: феномен психологічної готовності, психологічна підготовка, професійна підготовка майбутнього фахівця, вища освіта, онкологічні захворювання.

В статье проводится теоретический анализ феномена психологической готовности в контексте психологической подготовки будущих психологов к работе с онкологическими больными в системе высшего образования XXI столетия.

Ключевые слова: феномен психологической готовности, психологическая подготовка, профессиональная подготовка будущего специалиста, высшее образование, онкологические заболевания.

In the article the theoretical analysis of the phenomenon of psychological readiness is conducted in the context of psychological preparation of future psychologists to work with oncologic patients in the system of higher education of XXI of century

Key words: phenomenon of psychological readiness, psychological training, training of future specialists, higher education, oncologic diseases.

© Манець Н.В., 2012

Постановка проблеми

Проведений аналіз накопиченого досвіду підготовки психологів, аналіз наукових джерел, особливості сучасного етапу суспільного розвитку нашої держави, соціальний запит сучасного суспільства на появу психолога-професіонала, дозволив нам констатувати, що підготовка майбутніх психологів до роботи з онкологічними хворими у системі вищої освіти ХХІ століття є надзвичайно актуальною (по всьому світу спостерігається збільшення онкологічних захворювань з кожним днем) і тому дуже важливою складовою професійної підготовки психологів, як майбутніх фахівців. Враховуючи особливості онкологічного захворювання, а також існуючи суперечності у діючій системі підготовки майбутніх психологів у ВНЗ зрозуміло, що психологічна підготовка майбутніх психологів до роботи з онкологічними хворими буде мати свої особливості і специфіку. Ми припустили, що умовою вищевказаної підготовки буде спеціально розроблена програма. Ця програма буде спрямована, у першу чергу, на формування психологічної готовності у майбутніх психологів щодо роботи з онкологічними хворими. Щоб дослідити умови та особливості формування вказаної готовності треба, у першу чергу, розглянути і розібратись з самим феноменом психологічної готовності.

Отже, розглянути феномен психологічної готовності у контексті психологічної підготовки майбутніх психологів до роботи з онкологічними хворими у системі вищої освіти ХХІ століття – є метою нашого дослідження.

Основний матеріал

Однією з найважливіших проблем для педагогічної психології є проблема готовності у процесі професійного становлення особистості. Процес формування готовності майбутніх психологів до конкретної діяльності став об'єктом багатьох наукових до-

сліджень ще на початку минулого ХХ століття. Однак, не зважаючи на важливість цих досліджень слід констатувати, що до сьогодні багато питань готовності та підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності як майбутніх фахівців-професіоналів ще не розглянуто, існують різні точки зору щодо цих питань, особливо це стосується феномену психологічної готовності до професійної діяльності. **Отже,** педагогіка вищої школи потребує якісних змін та удосконалень у напрямку кваліфікованої підготовки майбутніх фахівців. **Вважаємо,** що наше дослідження стосовно феномену психологічної готовності у контексті психологічної підготовки майбутніх психологів до роботи з онкологічними хворими у системі вищої освіти ХХІ століття стане вагомим внеском у цьому напрямку.

Зародження **психологічного погляду на феномен готовності** пов'язане з роботами О.О.Ухтомського, який визначає психологічну готовність як «оперативний спокій». У подальшому, розкриття психологічного змісту цього поняття здійснювалось у дослідженнях установки, як психологічного феномену, в межах школи Д.М.Узнадзе. Само **поняття психологічна готовність** – поняття, що з'явилося у першій половині минулого століття. Воно розкривається в контексті наукових досліджень як соціальна установка (Г.Олпорт та ін.), установка первинна (Д.М.Узнадзе), система відносин (В.М.М'ясищев), психічне новоутворення (Л.І.Андиферова, Л.С.Виготський), спрямованість особистості (Л.І.Божович) та ін.

Поняття **«психологічна готовність до діяльності»** було введено М.І.Д'яченко, Л.О.Кандидович в 1976 році в дослідженнях з інженерної психології та психології праці [4] і аргументовано необхідністю виділення із сукупності чинників, що зумовлюють продуктивність діяльності, саме психологічного компонента, який, на думку вчених, за певних умов відіграє

вирішальну роль в опануванні тим чи іншим видом діяльності. Поняття **«психологічна готовність до діяльності»** уявляє собою інтегральне поняття, що характеризується складною динамічною структурою з наступними компонентами: усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства, колективу або поставленої задачі іншими людьми; усвідомлення цілей, рішення яких приведе до задоволення потреб або виконання поставленої задачі; усвідомлення і оцінка вимог, в яких будуть протікати майбутні дії; актуалізація досвіду, пов'язаного у минулому з вирішенням задач і виконанням вимог подібного роду; визначення на основі досвіду і оцінки майбутніх умов діяльності найбільш вірогідних і допоміжних способів вирішення задач або виконання вимог; прогнозування проявів своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів; оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення визначеного результату; мобілізація сил у відповідності до умов і задач, самонавіювання в досягненні цілей [4].

Підкреслимо, що на сучасному етапі розвитку психологічної науки існує багато підходів до визначення психологічної готовності до діяльності. Так, О.П.Федик визначає психологічну готовність як прояв сутнісних властивостей та наполягає на розгляданні її як «ознаки»; на думку В.А. Крутецького [7] психологічна готовність є синтезом рис особистості, які визначають її здатність до діяльності; в ряді робіт психологічна готовність розглядається як фактор виникнення особистісних новоутворень (Л.І.Анциферова) та інші.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що у сучасній психології існують два основних підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності до діяльності, зокрема, професійної: **функціональний та особистісний**. **Функціональний** підхід розглядає психологічну

готовність як певний стан психічних функцій на основі якого здобувається оптимальний рівень досягнень діяльності (О.Г.Асмолов [1], Ф.Ю.Генов[2], Є.П.Ільїн, В.І.Пушкін, Д.М.Узнадзе [9], О.О.Ухтомський та інші). Функціональний підхід передбачає вивчення психологічної готовності як певну стану особистості, як психологічні умови успішного виконання діяльності. У рамках цього підходу розрізняють **довготривалу та короткочасну** психологічну готовність до діяльності. Це залежить від індивідуальних особливостей і типу вищої нервової діяльності людини. Також, залежно від змісту та поставленого завдання трудової діяльності, психологічну готовність поділяють на **ситуативну** (характеризується відповідними психічними станами) і **сталу** (відзначається стабільними властивостями особистості). **Довготривала (загальна, завчасна) психологічна готовність** – це раніш набуті установки, знання, навички, досвід, якості. Вона розглядається як стійка і завчасно сформована характеристика особистості. **Тимчасова (ситуативна) психологічна готовність** – це динамічний, цілісний стан особистості, внутрішнє налаштування на певну поведінку в даний момент часу. Синонімами тимчасової готовності людини є «передстартовий стан» (Н.Д.Левітов), стан «оперативного спокою» (О.О.Ухтомський), стан «пильності» (Л.С.Наресян, В.Н.Пушкін).

Особистісний підхід розглядає психологічну готовність як підготовленість до певної діяльності. З цих позицій готовність розуміється як стійке ієрархічне утворення особистості, яке включає в себе мотиваційний, когнітивний, операційний компоненти (Л.М.Карамушка, Л.О.Кандибович, О.Ф.Лазурський, Н.Д.Левітов та інші). Тобто особистісний підхід розглядає психологічну готовність як складне особистісне утворення, багатопланову і багаторівневу структуру якостей, властивостей, станів, які у своїй сукупності дозволяють конкретному

суб'єктові виконувати діяльність більш або менш успішно (В.Й.Бочелюк, М.І.Д'яченко, Л.О.Кандибович, О.А.Макаренко, В.О.Моляко) та інші. **Отже**, тимчасова готовність являє собою певний стан готовності, а довготривала готовність – це підготовленість особистості і вони перебувають у тісному зв'язку між собою.

Зважаючи на вищевикладене, **констатуємо**, що на сучасному етапі розвитку психологічної науки **не існує** однозначного розуміння сутності і функцій поняття психологічної готовності до діяльності. Це ускладнює поставлену перед нами задачу дослідити феномен психологічної готовності, але додає нашому дослідженню більш актуальності і важливості. **Отже**, ми цілком згодні з ствердженням [6], що визначення поняття психологічної готовності людини до професійної діяльності базується на уявленнях про властивості, якості, сукупності індивідуальних особливостей. Також, ми розділяємо точку зору стосовно того, що психологічна готовність до діяльності – складне соціально-психологічне явище, яке формується під впливом великої кількості факторів і може розглядатись, принаймні, на трьох рівнях: як процес, як стан, як результат [3].

Таким чином, остаточно зрозуміло, що наше дослідження феномену психологічної готовності майбутніх психологів до роботи з онкологічними хворими у контексті психологічної підготовки майбутніх фахівців доцільно проводити у межах особистісного підходу та розглядати психологічну готовність як результат спеціальної цілеспрямованої підготовки студентів-психологів. **Отже**, в основу нашого подальшого дослідження феномену психологічної готовності ми беремо теоретичні положення М.І.Д'яченко, Л.О.Кандибович, С.Д.Максименко, В.О.Моляко та інших, що трактують психологічну готовність до професійної діяльності як інтегральне утворення особистості психолога, що є ре-

зультатом підготовки до конкретного аспекту цієї діяльності і об'єднує в собі когнитивний, операційно-дієвий, мотиваційний, емоційно-вольовий, орієнтаційно-моральний компоненти. Це ми пояснюємо тим, що: 1) функціональне становлення майбутнього психолога-професіонала, невід'ємним компонентом якого є психологічна готовність, об'єднує в собі два взаємообумовлених та взаємопов'язаних аспекти – професійний та особистісний. Тому дослідження феномену психологічної готовності у ракурсі особистісного підходу дасть нам можливість більш детально розібратись у процесі інтегрального утворення особистості психолога-професіонала; 2) надання психологічної допомоги онкологічним хворим має свою специфіку, суть якої в тому, що допомога цим людям на різних етапах одужання вимагає від психолога вирішення різних завдань, що стають перед ним. А саме особистісний підхід розглядає психологічну готовність до професійної діяльності як результат підготовки до конкретного аспекту цієї діяльності.

Отже, феномен психологічної готовності – складне соціально-психологічне явище, що потребує подальшого дослідження. Обґрунтувати структуру, модель психологічної готовності майбутніх психологів до роботи з онкологічними хворими, розкрити її специфіку та особливості – це наступний етап нашого дослідження.

Висновки

1. Теоретичний аналіз показав, що на сучасному етапі розвитку психологічної науки не існує однозначного розуміння сутності і функцій феномену психологічної готовності до професійної діяльності. Однак, сформувавшись два основних підходи до визначення цього феномену – функціональний та особистісний.

2. Психологічна готовність до професійної діяльності являє собою складне соціально-психологічне явище, яке формується під впливом великої кіль-

кості факторів і може розглядатись, принаймні, на трьох рівнях: як процес, як стан, як результат.

3. Дослідження психологічної готовності майбутніх психологів до ро-

боти з онкологічним хворими доцільно здійснювати в рамках особистісного підходу та розглядати її як результат спеціальної психологічної підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асмолов А.Г. Деятельность и установка / Асмолов А.Г. – М.: МГУ, 1979. – 151с.
2. Генев Ф.Ю. Психологические особенности мобилизационной готовности спортсмена / Ф.Ю.Генов. – М.: Физкультура и спорт, 1989. – 201с.
3. Войтюк Д.К. Психологическая готовность к профессиональной деятельности как рефлексивный акт / Д.К.Войтюк // Сибирский учитель. – 2002. – №5. – с.21-25.
4. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности. / М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович. – Минск: БГУ. – 1976. – 175с.
5. Коблер-Росс Е.В смерти и умирании. / Е.Коблер-Росс // К.София-2001.-320с.
6. Кучеренко С.М. Определение психологической готовности личности к профессиональной деятельности: дис. канд. пс.наук: 19.00.01/ С.М.Кучеренко. – Харьков: УВД, 2000. – 172с.
7. Крутецкий В.А. Основы педагогической психологии / В.А.Крутецкий. – М.: Просвещение, 1972. – 160 с.
8. Равикович С.И. Развитие психологической готовности старших подростков к производственному труду: автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд. пс.наук: спец.19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / С.И. Равикович. – М.: Мысль, 198н. – 14с.
9. Узнадзе Д.Н. Общее учение об установке / Д.Н.Узнадзе // Хрестоматия по психологии. М.: Просвещение, 1987.- 446с.